

บทบรรณาธิการ

การเคลื่อนไหวทางสังคมและปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองเป็นประเด็นสำคัญในทางสังคมศาสตร์ที่พยายามตอบปัญหาทางสังคมเกี่ยวกับขบวนการทางสังคม การจัดองค์การการเคลื่อนไหว การเมืองบนท้องถนน และประเด็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการเมืองนอกสถาบันการเมืองที่เป็นทางการ ทั้งในบริบทโลกและบริบทของการเมืองไทย วารสารสังคมศาสตร์ฉบับนี้จึงได้เปิดรับบทความกว่า 10 ผลงาน ในกรอบองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของ “Contentious Politics” เพื่อให้เกิดการถกเถียงทางวิชาการในการอธิบายปรากฏการณ์เคลื่อนไหวใหม่ ๆ ทางสังคม จนถูกรวบรวมมาเป็นวารสารฉบับนี้

แม้ว่ากรอบการศึกษาเรื่อง Contentious Politics จะเติบโตในวงวิชาการต่างประเทศมาตั้งแต่ช่วง ค.ศ.1970s แล้วก็ตาม กลับพบว่าในวงการวิชาการไทย การศึกษาเรื่อง Contentious Politics ยังไม่ได้มีการกล่าวถึงอย่างเป็นระบบเมื่อเทียบกับคำว่า “ขบวนการทางสังคม” (social movement) เห็นตัวอย่างได้จากการแปล Contentious Politics ที่ยังไม่มีคำศัพท์เฉพาะทางวิชาการที่ยอมรับโดยทั่วไป ซึ่งทางบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์อย่างกระผมได้แปลคำนี้ว่า “การเมืองเรื่องปะทะ” แต่ก็ยังเป็นคำที่ยังกำกวมและไม่ชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ บทความแรกของ มานิตา หนูสวัสดิ์ จึงเลือกที่จะแปล Contentious Politics ว่า “การเมืองเรื่องการต่อสู้” ได้อธิบายพัฒนาการของแนวคิดและกรอบการวิเคราะห์ในวงวิชาการฝั่งยุโรปและสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจเนื้อหาหลักของ Contentious Politics พร้อมทั้งเสนอทิศทางการนำกรอบการวิเคราะห์ไปศึกษาวิจัย รวมถึงทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านกรอบดังกล่าว บทความนี้จึงมีประโยชน์และเหมาะสมอย่างมากสำหรับผู้ที่เริ่มศึกษาแนวคิดกรอบ Contentious Politics

ตามมาด้วยบทความที่สองของ ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล ที่ได้ใช้ความเชี่ยวชาญทางด้านทฤษฎีการเมืองเข้าไปศึกษารากฐานความคิดของ Contentious Politics ผ่านงานศึกษาของ Hannah Arendt, Sidney Tarrow and Charles Tilly เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างงานสายปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมืองเกี่ยวกับความรุนแรงและการปฏิวัติ กับงานสายการเมืองเปรียบเทียบที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างทางการเมืองและการจัดการขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนอกกรอบ

การวิเคราะห์สถาบันการเมืองปกติ

เมื่อสองบทความแรกได้วางพื้นฐานและแนวคิดสำคัญให้กับ Contentious Politics ไว้แล้ว จึงนำมาสู่บทความที่เหลือที่ใช้มีประเด็นเชื่อมโยงกับการเมืองเรื่องปะทะ/เรื่องการต่อสู้ที่ต่อยอดจากการวิเคราะห์แบบ Contentious Politics อย่างในบทความที่สามของ *สดาวลัย ไข่คำ* ที่ได้เล่าถึงแนวการศึกษาแบบ “การเมืองสีเขียว” (Green politics) ในรูปแบบของการวิเคราะห์การเมืองทางเลือกที่เน้นประเด็นเฉพาะอย่างเรื่องสิ่งแวดล้อม จากทั้งในมิติโครงสร้างทางการเมืองและการเคลื่อนไหวของประชาชนระดับรากหญ้าเพื่อชี้ประเด็นใหม่ ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ โรคระบาด เป็นต้น จนเชื่อมโยงกับการเมืองเชิงสถาบันที่มีพรรคการเมืองสีเขียว (Green party) เข้ามานำแนวคิดดังกล่าวไปต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง

เมื่อมาพิจารณาบริบทการเมืองและการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยงานของ *สุริยาพร เอี่ยมวิจิตร* ได้นำแนวคิดการเมืองร่างกาย (body politics) มาอธิบายการต่อสู้ในลักษณะของ “เรือนร่างแห่งการต่อต้าน” (Contentious bodies) ในการอธิบายขบวนการเคลื่อนไหวในช่วงปี พ.ศ.2563–2564 มีการใช้นวัตกรรมทางการเมืองเคลื่อนไหวผ่านการแสดง (performance) เพื่อชี้ให้เห็นถึงการต่อต้านอำนาจรัฐในร่างกายของคนที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างความปั่นป่วนทางวัฒนธรรม (culture jamming) เช่น การชูสามนิ้วตาม The Hunger Game การแต่งชุดล้อเลียนภาพยนตร์ Harry Potter และการติดโบว์ขาวในการต่อสู้เรื่องการศึกษา เป็นต้น การเคลื่อนไหวดังกล่าวแม้ว่า จะไม่ใช่ประเด็นขับเคลื่อนที่มีเป้าหมายต่อสถาบันการเมืองหรือนโยบายสาธารณะ เป็นการเฉพาะ แต่สามารถสร้างผลสะท้อนอย่างมากต่อผู้มีอำนาจในรัฐ

นอกจากนี้ งานของ *วสุชน รักษ์ประชาไท* ได้พาเราย้อนไปดูขบวนการ “สันติอโศก” ซึ่งให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ใช้ประเด็นทางวัฒนธรรมและศาสนาเป็นธงนำนั้น เกิดขึ้นตั้งแต่ขบวนการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในช่วงก่อนปี พ.ศ.2549 โดยบทความนี้ได้นำกรอบการวิเคราะห์ความคิดแบบกรอบโครง (framing process) มาใช้อธิบายขบวนการสันติอโศกที่นำแนวคิดทางวัฒนธรรมและศาสนา เช่น บาป-บุญ ดีลธรรม สะอาด-สกปรก ฯลฯ มาใช้ในการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ในภาคชนบท อีกแง่มุมหนึ่งเรื่องการเมืองเคลื่อนไหวโดยใช้การต่อสู้และความขัดแย้ง เป็นยุทธวิธีหลักอย่างนวัตกรรมทางสังคมที่อาศัยความร่วมมืออย่าง “ขอแรง” ในงานของ *พิรณัฐ พุกขารัตน์* ที่อธิบายขบวนการเคลื่อนไหวเกษตรกรรมภาคใต้ที่มีปฏิบัติการบุกยึดที่ดินและการจัดการชุมชนบทแนวคิด “ขอแรง = ส่วนรวม”

เพื่อสร้างโมทัศน์ใหม่ร่วมกันในการเคลื่อนไหวของเกษตรกรไร้ที่ดินในการปะทะกับ
ภาครัฐและนายทุน

ในภาคของนครจนเมือง งานของ บุญเลิศ วิเศษปรีชา ได้อธิบายการต่อสู้เรียกร้อง
และการสร้างการเคลื่อนไหวแนวปะทะผ่านการศึกษา “เครือข่ายสลัม 4 ภาค” ที่มี
เป้าหมายในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิในการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาเมืองและ
การจัดการที่ดินของการทางรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) ที่อาศัยวิธีการร่วมชุมนุม
เคลื่อนไหวเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง และสร้างพื้นที่ปะทะทางการเมืองของแนวร่วม/
เครือข่ายของกลุ่มคนชายขอบที่ต้องเผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม

บทความต่อมาของ เบ็ญจ งามอรุณโชติ ได้นำเสนอประเด็นขบวนการและการ
เคลื่อนไหวของแรงงานภายใต้ระบบทุนนิยมเปรียบเทียบระหว่างเกาหลีใต้ และได้หัน
โดยมองว่าการปะทะระหว่าง “ขบวนการแรงงาน vs. รัฐ-ทุน” เป็นปัจจัยที่ทำให้
สถาบันแรงงานและสถาบันที่กำกับระบบทุนนิยมมีพัฒนาการแตกต่างกัน จนทำให้
เกิดรูปแบบของระบบทุนนิยมที่มีลักษณะเฉพาะสำหรับการจัดการการต่อต้าน
(และสร้างความร่วมมือ) กับขบวนการแรงงาน

ประกอบกับบทความของ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ ที่พยายามอธิบายสถาบัน
แห่งการวิพากษ์ผ่านการเคลื่อนไหวด้วยศิลปะ เพื่อสร้าง “คุณค่า” ใหม่ทางสังคม
ผ่านการท้าทายโครงสร้างทางการเมือง ระบบทุนนิยม และเผด็จการทหาร
ด้วยยุทธวิธีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่วิพากษ์รัฐ-ทุน ตั้งแต่ในระดับวิชาชีพของ
ศิลปะที่ปัจจุบันเป็นเรื่องของธุรกิจมากกว่าความคิดสร้างสรรค์ และวิพากษ์ศิลปะ
ที่รับใช้รัฐ-ทุน จนทำให้เกิดศิลปะการเมือง และการเมืองในเรื่องของศิลปะ

สำหรับบทความของ ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์ ได้ขยายกรอบความเข้าใจในการ
ต่อสู้ในเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาผ่านประวัติศาสตร์ของ “วินัยและการลงทัณฑ์”
ในระบบการศึกษาไทย ที่ใช้เรื่องของระเบียบวินัยเป็นข้อจำกัดในเรือนร่าง เครื่องแบบ
ทรงผม และวิธีการแบบอำนาจนิยมในการจัดการศึกษา จนไปถึงสถานะที่ไม่เท่าเทียม
ระหว่างครู-นักเรียน ที่ต่างเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อระบอบการปกครองแบบอำนาจ
นิยมที่ฝังรากลึกในสังคมไทย

บทความสุดท้ายของ วราลักษณ์ ปวนสุรินทร์ ญัฐวัฒน์ ล่องทอง และอนรรฆ
จันทร์รังษี ที่ได้ศึกษาด้วยการวิจัยทดลองขั้นต้นทางจิตวิทยาในเรื่องของการฝึก
ความไวในการรับรู้ลึกต่อการเห็นคุณค่า ในตนเอง และความสามารถในการ
เผชิญปัญหา และฝ่าฟันอุปสรรคของนิสิตระดับอุดมศึกษา จนได้โปรแกรมการฝึก

ความไวในการใช้ประโยชน์สำหรับวางแผนพัฒนานิสิตนักศึกษาในอนาคต

บทความทั้งหมดภายใต้กรอบ Contentious Politics ของวารสารฉบับนี้ทางกองบรรณาธิการจึงหวังว่าเนื้อหาและองค์ความรู้ทางวิชาการที่ได้ถกเถียงประเด็นขบวนการทางสังคม การเคลื่อนไหว และการเมืองเรื่องปะทะ/การต่อสู้ จะช่วยให้เราสามารถมองปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองทั้งสากลและในประเทศไทยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จนสามารถเข้าไปว่าแท้จริงแล้วภายใต้ความขัดแย้งดังกล่าวขบวนการใดเป็นเครือข่ายหรือมิตรต่อประชาธิปไตย และเครือข่ายใดเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทย

สุดท้ายนี้ ทางวารสารสังคมศาสตร์จึงขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่สนับสนุนวารสารสังคมศาสตร์ให้เป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการที่ตอบปัญหาทางสังคมเสมอมา

วีระ หวังสัจจะโชค

ธันวาคม 2564